Communication and Argumentation in the Public Sphere **ISSN 1843 - 7893**
(2007) Year I Issue 3
Galati University Press
Editors: Anca Gâță & Adela Drăgan
Proceedings of the Conference *Public Space* vs *Private Space*, THIRD VOLUME
April 12th-14th, 2007 – "Dunărea de Jos" University, Galați Romania
pp. 434-439

Răzvan SĂFTOIU

Coeziunea socială şi secvența fatică finală

Universitatea Petrol-Gaze, Ploieşti, ROMÂNIA
razvansaftoiu@upcnet.ro

Introducere

Aşa cum începutul brusc al unei conversații elimină episodul fatic inițial şi poate conduce la apariția unei situații tensionate între participanți, acelaşi lucru se poate întâmpla şi în finalul unei conversații. Spre deosebire de secvența inițială, când indivizii stabilesc de obicei un moment relevant pentru inițierea conversației, secvența finală poate fi precedată atât de tăcere (sau o scurtă pauză), cât şi de discurs. În ambele cazuri, interactanții pot recurge la o presecvență prin care anunță începutul secvenței finale. Pe lângă *posibila presecvență de încheiere* (Schegloff, 1973), secvența finală mai are o componentă: *schimbul final* ritualic. Determinantul „posibilă" are următoarea justificare: prin enunțul său, vorbitorul curent nu se referă nici la vreunul din subiectele anterioare, dar nici nu mai inițiază un alt subiect; enunțul său oferă posibilitatea interlocutorului să inițieze fie un nou subiect, fie încheierea conversației. Prezența unei astfel de situații deschise este obiectul negocierii dintre participanți.

Secvența fatică finală

Pentru început, ne vom opri asupra unei secvențe finale pe care am înregistrat-o la încheierea unei conversații tranzacționale între un client şi furnizorul acestuia. Interactantul A este reprezentantul clientului care îl contactează telefonic pe furnizor (B), pentru a discuta o ofertă care priveşte materiale de construcții din import. Secvența de bază este o negociere comercială, însă ceea ce ne interesează este organizarea secvențială a încheierii acestei convorbiri telefonice şi modul în care participanții negociază finalizarea interacțiunii.

(1)

1 **A:** e mult mai simplu# să: să se lucreze: # în valută.
→ 2 **B:** <P da.> de:ci↓ haideți că eu: o: să mai studiez o dată oferta asta↓ şi: vă sun: # în cursul zilei de astăzi# vă sun şi: mai discutăm. da↑
3 **A:** /ochei/. bine. mulțumesc mult domnu d***.
→ 4 **B:** bun. săru' mâna.
5 **A:** o zi bună. la revedere.

(convorbire telefonică între client şi furnizor)

Odată ce clientul şi furnizorul au negociat şi s-au pus de acord asupra modalității de plată a mărfii, observăm că reprezentantul furnizorului este cel care marchează începutul secvenței de încheiere prin conjuncția conclusivă „deci". Prin aceasta, vorbitorul curent consideră că nu mai are nicio noutate şi îi face clientului propunerea de a avea o convorbire ulterioară pentru a continua negocierea.

BDD-A25330 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:09 UTC)

Observăm că sarcina asumată, de a pune capăt unei negocieri şi acestei convorbiri, nu este uşoară: vorbitorul lungeşte cuvintele, face pauze şi ezită. Prin lungirea conjuncției care a fost folosită pentru a marca începutul secvenței de încheiere, vorbitorul ezită. În acelaşi timp, el constuieşte o pre-încheiere: reprezentantul furnizorului nu mai are ce spune cu privire la subiectul anterior şi are de ales între păstrarea tăcerii şi formularea unei promisiuni. Tăcerea ar putea echivala cu recunoaşterea eşecului în negociere, iar eul său pozitiv ar avea de suferit. Din dorința de a-şi apăra propriul eu pozitiv, dar şi pe cel al interlocutorului său, reprezentantul furnizorului alege să direcționeze convorbirea spre final.

Din punctul de vedere al organizării secvențiale, presecvența este introdusă la nivel discursiv de conjuncția *deci*. Prin structura sa, conjuncția folosită nu permite oferirea accesului la cuvânt interlocutorului, ci este folosită în avantajul propriu de către vorbitor, pentru a face o promisiune. Presecvența este continuată de reprezentantul clientului, care îşi exprimă acordul cu propunerea făcută de reprezentantul furnizorului de a continua negocierea ofertei comerciale la un moment ulterior. Totodată, clientul îi transmite indirect interlocutorului că nici el nu are un alt subiect pe care să-l aducă în prim-plan, deci convorbirea poate fi încheiată. Dacă reprezentantul clientului ar fi dorit inițierea altui subiect sau reciclarea unui subiect anterior, el ar fi putut profita de acest moment. Aşadar, schimburile preliminare reprezintă momente-cheie în ansamblul interacțional; ele oferă şansa unuia sau altuia dintre interactanți de a stabili cursul conversației.

Presecvența este urmată de un schimb final reciproc simplu, ritualic, care scoate în evidență rolurile sociale ale celor doi. Dacă în timpul negocierii comerciale, aceştia acționează în funcție de interese tranzacționale şi adoptă identități specifice, relevante pentru negocierea în curs, în finalul convorbirii, interactanții adoptă identități private/ personale, relevante pentru realizarea secvenței fatice finale. Este interesant de observat că tranziția de la o identitate la alta este evidentă în timpul presecvenței. Identitățile reprezentantului furnizorului sunt inițial în conflict: el propune inițierea schimbului fatic final şi se îndepărtează de obiectivele instrumentale, dar îşi păstrează şi identitatea tranzacțională („o: să mai studiez o dată oferta asta"). În plan lingvistic, încheierea presecvenței este marcată de folosirea adjectivului *bun*.

„Jocul" identităților scoate în evidență rolul important al schimburilor preliminare şi capacitatea participanților de a se adapta în funcție de obiectivele de moment ale interacțiunii. Din moment ce negocierea se încheiase, menținerea unei identități specifice nu mai este relevantă. Astfel, participanții au adoptat atât o identitate privată, cât şi un discurs specific pentru construirea unui episod fatic final.

În unele conversații, relația dintre episodul fatic inițial şi cel final este evidentă. Altfel spus, inițiatorul conversației va ține cont de informațiile furnizate de interlocutor la începutul interacțiunii şi le va actualiza în momentul în care va dori să inițieze secvența de încheiere, acestea fiind adevărate „garanții" ale încheierii în cazul în care niciunul dintre participanți nu mai are nimic de adăugat.

Putem vorbi despre existența a două tipuri de enunțuri: cele care *conduc* la încheierea conversației şi cele care *anunță* finalul interacțiunii. Mai sus, am observat că folosirea conjuncției conclusive a condus la construirea unei presecvențe de încheiere, însă finalul interacțiunii a fost negociat între participanți. Prin actualizarea, spre finalul interacțiunii, a informațiilor colectate în secvența fatică inițială, vorbitorul inițiază o presecvență în cadrul căreia anunță încheierea conversației. În acest caz, spre deosebire de cel discutat anterior, negocierea este practic anulată.

BDD-A25330 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:09 UTC)

Ambele tipuri de enunțuri sunt parte integrantă a presecvenței de încheiere, însă folosirea lor are implicații diferite asupra celei de-a doua componente a secvenței de încheiere, schimbul final. Astfel, prin folosirea primului tip se promovează negocierea şi se oferă şansa interlocutorului de a lua cuvântul, deci se ține cont de eul pozitiv al indivizilor. Folosirea celui de-al doilea tip de enunț îl pune pe interlocutor în fața faptului împlinit, conversația urmând să fie încheiată, iar acțiunea următoare priveşte realizarea unui schimb reciproc de forme de salut specifice încheierii unei conversații. În funcție de relația socială care s-a stabilit între interactanți, schimbul final poate fi unul extins.

În continuare, vom analiza un fragment din înregistrarea unei emisiuni matinale de televiziune, în care A (realizatorul) şi B (telespectatoarea) au apelat la acte fatice de tipul confesiune (engl. *disclose*). La un moment dat, realizatorul a aflat de la interlocutoarea sa că aceasta este pasionată de jocul de cărți.

(2)

→ 1 **A:** zi-mi:↓ CE-a făcut aseară.
2 **B:** am jucat cărți.
3 **A:** hahahaha:
4 ((din studio)): ya[badabadoo
5 **A:** [stai stai lasă lasă ăsta. linişte.
6 **B:** şi l-am bătu:t
[…]
→ 7 **A:** îți doresc multă baftă la cărți↓
8 **B:** mersi [mult.
9 **A:** [sofia↓ şi ne ve[dem:
10 +**B:** [şi poate pot să te prind şi: [mîine↓
11 **A:** [să ne rostogolim↑
12 **B:** să-ți spun [episodu doi.
13 **A:** [a: ă: da sigur↓ sună mîine↓ nici o problemă↓ sînt mîine şi aici# cu gîndul şi cu:=
14 **B:** =şi cu fap[ta
→ 15 **A:** [sufletu. # la revedere↓ [baftă.
16 **B:** [la revedere. te pup. pa [pa
17 **A:** [pa:

(IVLRA, 243)

În momentul în care realizatorul consideră că trebuie să pună capăt convorbirii telefonice, el inițiază o presecvență de încheiere prin care anunță finalul interacțiunii: „îți doresc multă baftă la cărți." El se foloseşte de informația obținută într-un episod anterior şi, prin formularea unei urări, reuşeşte să evite un potențial act agresiv, o posibilă cerere directă de a încheia conversația, care ar fi afectat eul pozitiv al interlocutoarei. Odată ce finalul interacțiunii este anunțat, orice încercare de a iniția un nou subiect va fi sortită eşecului. Singura opțiune în această situație este ca interlocutorul să inițieze schimbul final. Acțiunile conversaționale ale telespectatoarei nu sunt îndreptate către schimbul ritualic de formule de salut, ci către exprimarea dorinței unui schimb verbal ulterior („poate pot să te prind şi: mîine"). Pentru a sugera că acțiunile sale conversaționale sunt parte integrantă a presecvenței, telespectatoarea foloseşte conjuncția coordonatoare *şi*.

Indivizii folosesc interacțiunea în curs pentru a împărtăşi cât mai multe cunoştințe care să le permită, în final, reafirmarea relației sociale. Se întâmplă astfel şi în fragmentul de mai sus: împărtăşirea unui aspect personal (plăcerea de a juca

BDD-A25330 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:09 UTC)

cărți) este garanția unei interacțiuni care promovează eul pozitiv şi răspunde dorinței individului de a fi apreciat. În exemplul (1), presecvența era marcată de ezitare şi pauze destul de dese, deoarece vorbitorul oscila între două identități. În exemplul (2), presecvența este marcată de o succesiune de suprapuneri între discursul realizatorului şi al telespectatoarei. În orice context ar apărea, suprapunerile pun în lumină existența unei atmosfere competitive. Şi în exemplul (2), admitem existența acestei competiții, însă ea nu promovează conflictul, ci este o competiție constructivă, care are la bază dorința telespectatoarei de a prelungi comunicarea şi, în acelaşi timp, de a scoate în evidență relația socială deosebită pe care a stabilit-o cu moderatorul emisiunii.

Presecvența se încheie cu o intervenție colaborativă (replicile 13-14), care susține ideea unei competiții constructive, şi este urmată de schimbul ritualic de formule de salut. Observăm că inițiatorul presecvenței, realizatorul emisiunii, este cel care dă startul schimbului final (replica 15). În exemplul anterior, tot inițiatorul presecvenței, reprezentantul furnizorului, a performat prima parte a schimbului final. Vom analiza situația observată şi în ultimul exemplu propus în această lucrare, pentru a putea a formula o concluzie privitoare la drepturile şi obligațiile participanților în finalul interacțiunii.

În extrasul următor, A şi B, prietene, se pun la curent cu ultimele noutăți într-o convorbire telefonică. B încearcă să o convingă pe A să o însoțească într-un club bucureştean. De altfel, acest subiect a fost reluat de cîâteva ori înainte de a se ajunge la finalul conversației.

(3)

→ 1 **B:** DECI te aştept↑ vii? î↑# deci ți-am zis↑ la: nouă jumate↓ în față la /TUAIS/.
2 **A:** <R nu ştiu codru↓ oricum↓ mai mă hotărăsc↓> şi: te sun↓ da:?
3 **B:** bine↓ da' tre' să te hotărăşti în DA.
4 **A:** îhî îhî îhî <@ sigur>.
5 **B:** bine?
6 **A:** îhî.
→ 7 **B:** bine. mersi pentru telefon.
8 **A:** pentru puțin. pa.
9 **B:** pa.
10 **A:** pa codru. o zi plăcută.
11 **B:** să ştii că-s tipi mişto. hî hî hî. şi sînt d-ăştia↓ tinerei aşa↓
12 **A:** hî hî hî
13 **B:** bine↑
→ 14 **A:** hî. /ochei/.
15 **B:** te: pu:p.
16 **A:** şi eu.#
17 **B:** pa.
18 **A:** <@ pa codru>.
19 **B:** pa

(IVLRA, 177-178)

În prealabil, cele două prietene tocmai terminaseră o secvență de bârfă. Inițierea unei noi secvențe este evidențiată de rostirea emfatică a conjuncției conclusive *deci*. Este clar că enunțul prin care reia telegrafic informațiile furnizate anterior îi foloseşte lui B pentru a-şi atinge scopul persuasiv: sub pretextul reiterării informațiilor („la: nouă jumate↓ în față la /TUAIS/") se ascunde dorința lui B de a obține un răspuns afirmativ din partea lui A. În acelaşi timp, B inițiază o

BDD-A25330 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:09 UTC)

presecvență de încheiere a conversației. În toate exemplele comentate mai sus, persoana care a inițiat schimbul preliminar a dat şi startul schimbului final. Nici în situația de mai sus nu se întâmplă altfel (avem în vedere finalul conversației, nu presecvența reluată – replicile 7-10). Din punct de vedere secvențial, acest lucru poate fi explicat prin regulile accesului la cuvânt. Să ne imaginăm cum ar fi putea fi restrânsă interacțiunea finală dintre cele două prietene la patru replici:

1 **A:** deci vii în /tuais/ da↑
2 **B:** da.
→ 3 **A:** bine. pa.
4 **B:** pa.

Primul moment relevant pentru inițierea schimbului final se conturează în replica a treia, după ce interlocutorul îşi exprimă acordul cu încheierea conversației. În cazul unui schimb final extins, ca cel din al doilea exemplu comentat în această secțiune, momentul relevant pentru inițierea schimbului final se îndepărtează, însă îi aparține tot inițiatorului presecvenței.

În exemplul (3), apare ceea ce am numit presecvență reluată (replicile 7-10). Interlocutorul B inițiază presecvența de încheiere în replica 1 în care reia aranjamentele privitoare la prezența într-un anumit club, la o anumită oră. Prin acțiunile conversaționale ulterioare, B urmăreşte să o convingă pe A să o însoțească în club. De-abia după obținerea acordului (replica 6), B reia presecvența de încheiere pe care o marchează în plan lingvistic prin adverbul *bine*. Reluarea presecvenței de încheiere este explicabilă, deoarece desfăşurarea secvențială a fost întreruptă de alte acțiuni. Presecvența reluată este inițiată de B, însă schimbul verbal final este inițiat de A (replicile 8-10). Aceasta nu mai corespunde observațiilor făcute mai sus. Dacă întreaga conversație s-ar fi încheiat aici, am fi putut afirma că cele două prietene au finalizat interacțiunea într-o uşoară stare de tensiune. Tesiunea conversațională poate fi generată fie de încălcarea regulilor specifice interacțiunii (accesul la cuvânt, corectarea), fie de subiecte şi acțiuni care aduc atingere eului individual.

În exemplul analizat, identificăm ambele surse de tensiune: pe de o parte, insistența lui B invadează spațiul personal al lui A; pe de alta, interactantul A, pentru a se proteja, încalcă reguli interacționale (doreşte să pună capăt conversației în locul celei care a inițiat presecvența de încheiere). Deoarece secvențele fatice promovează eul pozitiv al indivizilor, participanții vor trebui să restabilească echilibrul înainte de a încheia conversația. Între replicile 11-19, observăm că regulile interacționale şi cele ale politeții sunt respectate: B inițiază schimbul verbal final cu caracter ritualic, reafirmând relația socială cu prietena sa, iar A se conformează acestor reguli şi conversația se încheie pe un ton pozitiv.

Concluzii

Secvența fatică finală nu este nici pe departe lipsită de importanță, deoarece are o structură bine stabilită care, dacă nu este respectată, poate conduce la dezechilibre ce pot influența negativ interacțiunile viitoare. De asemenea, am observat că subiectele secvenței fatice finale pot fi uneori „garantate" de cunoştințele împărtăşite în secvența inițială.

În cele mai multe conversații, tranzacționale sau integral fatice, participanții negociază un moment relevant pentru încheierea interacțiunii. Fie că apelează la presecvențe de încheiere prin care îl anunță pe interlocutor că trebuie să folosească un anumit tip de acțiune conversațională, fie că inițiază un schimb final simplu,

BDD-A25330 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:09 UTC)

participanții negociază adoptarea unui tip de discurs adecvat: fatic. Subliniem importanța strategică a presecvențelor, în special în conversațiile tranzacționale, pentru a face tranziția de la identitatea „comercială" la una „socială", tranziție necesară pentru reafirmarea legăturii care se stabileşte în timpul interacțiunii.

Referințe şi bibliografie

BAZZANELLA, C. 1994. *Le facce del parlare: un approccio pragmatico all'italiano parlato*. Firenze: La Nuova Italia.

BIDU-VRĂNCEANU, A.; IONESCU-RUXĂNDOIU, L.; PANĂ-DINDELEGAN, G.; CĂLĂRAŞU, C.; Mancaş, M. 2002. *Dicționar de ştiințe ale limbii*. Bucureşti: Editura Nemira.

BLUM-KULKA, S. 2000. Gossipy events at family dinners: negotiating sociability, presence and the moral order. In J. Coupland (ed.), *Small Talk*: 213-240. London: Longman.

COUPLAND, J. (ed.) 2000. *Small Talk*. London. Longman.

COUPLAND, J. 2003. Small talk: Social functions. In *Research on Language and Social Interaction* **36.1**: 1-6.

DASCĂLU-JINGA, L. 2002. *Corpus de română vorbită* (CORV). Bucureşti: Oscar Print.

DASCĂLU-JINGA, L. & L. Pop (coord.) 2003. *Dialogul în româna vorbită*. Bucureşti: Oscar Print.

HUTCHBY, I. & R. WOOFFITT. 1998. *Conversation Analysis*. Cambridge: Polity Press.

IONESCU-RUXĂNDOIU, L. 1999. *Conversația: structuri şi strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, ediția a doua. Bucureşti: All.

IONESCU-RUXĂNDOIU, L. (coord.) 2002. *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus şi tipologie*. Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti.

IONESCU-RUXĂNDOIU, L. 2003. *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*. Bucureşti: All.

MALINOWSKI, B. 1999. On phatic communion. In Coupland, N., Jaworskix, A. (eds), *The Discourse Reader*: 302-305 [extras]. London: Routledge.

MAYNARD, D. W. & D. H. Zimmerman. 1984. Topical talk, ritual and the social organization of relationships. In *Social Psychology Quarterly* **47.4**: 301-316.

SCHEGLOFF, E. A. 1979. Identification and recognition in telephone conversation openings. In G. Psathas (ed.), *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*: 23-78. New York: NY Irvington Publishers.

SCHEGLOFF, E. A. 1991. Reflections on talk and social structure. In D. Boden and D. H. Zimmerman (eds.), *Talk and Social Structure:* 44-71. Cambridge, UK: Polity Press.

SCHEGLOFF, E. A. & H.SACKS. 1973. Opening up closings. In *Semiotica* **7**: 289-327.

SCHNEIDER, K. 1988. *Small Talk. Analysing Phatic Discourse*. Marburg: Hitzeroth.

VENTOLA, E. 1979. The structure of casual conversation in English. In *Journal of Pragmatics* **11.3:** 267-298.

BDD-A25330 © 2007 Galați University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:09 UTC)